

Тамара Сухенко – психолог, коуч, авторка книжки — методичного посібника «Як обрати професію майбутнього. Посібник для молодих людей від 13 до 80», спікерка конференції «Підлітки. Освіта. Інструкція до дії», організованої «Освітнім експериментом»

Те, що треба: Як допомогти дитині обрати свою професію

Ми живемо у світі, де професії швидко народжуються та помирають, дипломи вишів не гарантують працевлаштування, розрив між реальним запитом роботодавців і програмами навчання збільшується, та й саме слово «професія» застаріває як поняття. Невизначеність стала нашим постійним партнером та супутником. Питання профорієнтації викликає тривогу у батьків та підлітків.

Як психолог я багато років допомагаю підліткам з їхнім професійним вибором. Крім того, як мама двох синів, маю батьківський досвід спостереження за їх професійним самовизначенням. Він був різним і непростим, зокрема, старший син тричі змінював напрямок навчання, доки не знайшов улюблену справу у віці 19 років, молодший визначився у 15, що дозволило йому вже в 20 почати працювати за фахом.

І тут постає одна з перших проблем — переконання, що усі підлітки мають визначитися одночасно у віці 16 років – цього потребує суспільство, яке досі за інерцією бачить професійний шлях лінійним: садочок, школа, інститут, завод (робота)... Досі цей стереотипний ланцюжок змушує велику кількість підлітків стрибати в університети одразу після школи, не усвідомлюючи навіщо, витрачаючи свої продуктивні роки на здобуття інколи лише однієї непотрібної навички – скачування рефератів.

Кожна дитина унікальна і важливо з повагою ставитися до її індивідуального шляху. Для одних розуміння інтересу до професії приходить у 10 років, для інших в 16, але абсолютно нормально визначитися щодо першої професії в 21, розуміючи, що фах може змінюватися декілька разів протягом життя.

На жаль, ми мало використовуємо західну практику *gap year* (перерви між школою та навчанням фаху) — коли молода людина після школи рік, два, три працює офіціантом або їздить по світу, вивчаючи мови. Вона дивиться на доросле життя, шукає своє місце в ньому і тільки після цього може прийняти усвідомлене рішення щодо освіти.

Друга проблема — це поради батьків. Вони поділили професії на ті, що забезпечать гідний зарібок або не забезпечать, спираючись на власний досвід. І тут важливо усвідомити, що вперше в історії ми, батьки, не маємо права давати поради щодо професій майбутнього, адже швидкі зміни роблять наші поради даремними або навіть шкідливими. Ми не можемо гарантувати, що ті самі професії, на які є запит у роботодавців зараз, будуть затребувані у майбутньому.

Третій аспект — це протиріччя, яке я спостерігаю. З одного боку, батьки скаржаться на дітей, коли ті не можуть визначитися з професією, але з іншого, ми, дорослі, через інститут школи та батьківства ще не навчилися дослухатися до власної думки дитини. Коли я даю завдання батькам визначити декілька речей, які їхні діти роблять добре і з задоволенням, які

їхні особливості, здібності, багатьох це ставить в глухий кут. І причин тут багато: у одних батьків мало часу спостерігати за дітьми, інші занадто сфокусовані на оцінках і не помічають, що відбувається в позашкільному досвіді, інші знецінюють ті заняття, які дітям подобаються, вважаючи їх недостатньо серйозними.

Нам важливо усвідомити, що вперше в історії, обираючи професію, молодь має право запитувати себе «а чого хочу я?» та враховувати це під час прийняття рішень. Минулі покоління створили для цього передумови, але вони частіше задавали собі інші питання: яку професію батьків я маю наслідувати, що мене прогодує, чого вимагає влада, партія, суспільство? І тут я бачу конфлікт часів: у шкільній програмі досі немає предмету під назвою «який Я», методики викладання та комунікації досі включали мало запитань «а що ти думаєш?», «а що ти відчуваєш?», «а що тобі подобається?», тобто питань, спрямованих на усвідомлення себе. Більшість запитань ми ставимо дітям лише щодо фактів.

Сучасна середньостатистична дитина обирає серед шкільних предметів та професій, які їй відомі з найближчого оточення, і цей вибір обмежений. Але парадигма вибору професії у 21 столітті змінилася: ми маємо відійти від директивного спрямування дітей до надання їм більших прав на власний вибір, на розширення можливостей та альтернатив.

Як їм допомогти у цьому?

Уявіть собі два кола, які перетинаються між собою. Одне з них це світ Я, інше зовнішній світ – сучасні професії. На перетині утворюється простір вибору, адже дитина має обирати професію, яка відповідає її особливостям і одночасно має бути затребуваною у зовнішньому світі. І я би запропонувала батькам сфокусуватися на розширенні цих кіл, щоб дитина обирала з більшої кількості альтернатив.

Тобто, по-перше, цікавитися думкою та почуттями дитини щодо тих чи інших занять та ситуацій, вчити її прислухатися до себе, шукати відповіді всередині, фокусувати свої питання на самоусвідомленні.

По-друге, створювати розвиваюче середовище, в якому у дитини буде різноманітний соціальний досвід — можливість спробувати себе в дитячому та юнацькому віці в різних ролях: догляд за тваринами і молодшими дітьми, приготування їжі, творчість, підприємництво, наука, спорт, ІТ — список можна продовжувати до нескінченності.

Важливо дивитися на світ професій майбутнього, з точки зору проблем і завдань, які існують у людства, країни, і розмірковувати над тим, які знання і навички потрібні для їх вирішення. Я впевнена, що ще більш посиляться запит на міждисциплінарність — інтеграцію різних сфер знань. Тому, будь ласка, не змушуйте своїх дітей вибирати, ким вони хочуть бути — «фізиками» або «ліриками», технарями або гуманітаріями. Такий поділ застарілий, адже багато сучасних професій дають можливість інтегрувати ці інтереси і навички.